

Koronakommisjonen

DERES REF.: [SAKSNUMMER]

VÅR REF.: 21/06592-3

ÅS, 16.10.2023

Høringsuttalelse om NOU 2023: 16

Myndighetenes håndtering av koronapandemien

Veterinærinstituttet har som kunnskapsinstitusjon innen mat- og miljøforvaltningen en kritisk samfunnsrolle i nasjonal beredskap for å bidra til god helse for dyr, fisk og mennesker. Under koronapandemien har Veterinærinstituttet som en sentral aktør for å sikre trygg matproduksjon og matforsyning, hatt en aktiv beredskap hvor det har vært prioritert å kunne opprettholde viktige nasjonale funksjoner selv i en situasjon hvor en stor andel av staben kunne bli syke.

Veterinærinstituttet vil også understreke at instituttet vurderer at håndteringen av Covid-19 pandemien utfra sakens omstendigheter i all hovedsak har vært veldig god i Norge. Forbedringspotensialer finnes blant annet i samhandling på tvers av institusjoner og sektorer, hvor mandatfordeling og utveksling av menneskelige ressurser og ekspertise ved behov bør utarbeides før neste gang vi har en liknende situasjon.

Veterinærinstituttet stiller seg bak anbefalingene NOU 2023:16, og ønsker spesielt å fremheve punkt 3 hvor det påpekes at beredskapsarbeidet ikke har tatt hensyn til hvordan risiko i én sektor avhenger av risikoen i andre sektorer. Det er en betydelig risiko ved nye, framtidige pandemier at det også samtidig kan inntreffe andre alvorlige beredskapssituasjoner som eksempelvis at innenlandsk matproduksjon svekkes av alvorlig sykdom samtidig med at import av mat blir redusert grunnet pandemien. Fugleinfluenza (HPAI) har spredt seg globalt de senere år. Sykdommen som ikke kan behandles, ble registrert hos kommersielt fjørfe og hos villlevende fugler for første gang i Norge i 2020. Siden har smitten spredt til flere ville fuglearter og pattedyr over hele landet, og nå i 2023 oppsto alvorlige utbrudd hos kolonihekkende fugl i Finnmark og på Svalbard. Dette påvirket naturen og økologien i området ved at det oppsto omfattende dødelighet i mange fuglekolonier. Situasjonen under utbruddet var krevende, fordi det var krevende å ha en god lokal håndtering av de døde fuglene, og fordi utbruddet oppsto i en tid med stor turisttrafikk i områdene. Større utbrudd i fjørfe eller

pandemisk hos mennesker kan ha store konsekvenser og sette erfaringene våre fra koronapandemien på prøve.

Erfaringer under pandemien

Veterinærinstituttet erfarte at det våren 2020 etter nedstengningen av Norge ble en veldig etterspørsel etter smittevernutstyr og diagnostiske kit eller ingredienser i diagnostiske prosesser fra helsevesenet og andre organisasjoner innen det humane laboratoriesystemet. Veterinærinstituttet bidro så godt vi kunne med å avgi utstyr fra alle våre kontorer over hele landet, selv om dette skapte praktiske problemer for instituttets kjerneoppgaver inklusive beredskapsarbeidet innen dyrehelse, fiskehelse og mattrygghet. I månedene etter at SARS-CoV-2 ble påvist i Norge, førte den reduserte tilgangen til utstyr og reagenser at Veterinærinstituttet hadde en nedsatt lagerberedskap for å håndtere utbrudd av smittsomme sykdommer hos husdyr, ville dyr, hos fisk og i mat.

Veterinærinstituttet ble koblet inn i et initiativ for å kartlegge muligheten for å involvere andre typer laboratorium enn de rent humane laboratoriene i PCR-testing for SARS-CoV-2. Etter at vi hadde gitt innspill på dette initiativet virket det som det hele døde hen. I denne fasen var henvendelsene og initiativene uorganisert og lite koordinert, med de ekstrabelastningene dette gav. Veterinærinstituttet mottok mange uformelle henvendelser og relativt få formelle henvendelser. Veterinærinstituttet er derfor fornøyd nå med at det nasjonale behovet for smittevernutstyr er kartlagt, og at det nå etableres sentrale lager av smittevernutstyr med klare ansvarsforhold for driften.

Veterinærinstituttet ønsker også å fremheve behovet for bedre flyt av ekspertise. Eksempelvis sto Veterinærinstituttets seksjon for Epidemiologi med kapasitet innenfor relevant epidemiologisk modellering som ikke ble utlånt til FHI før i 2022 i stedet for å avhjelpe mens behovet og belastningen var størst. Dette har blitt diskutert i samarbeidsfora i etterkant men trenger av personvern hensyn avklaring og rutiner på overordnet nivå utarbeidet i forkant.

Rapporten nevner ikke faren for at dyr - kjæledyr, husdyr eller vilt - skal bli del av smittebølgen og et mulig smittereservoir. Dette har vært et vesentlig moment i Veterinærinstituttets arbeid med pandemien hvor vi har rådgitt norske myndighet og forvaltningsorgan i samarbeid med Mattilsynet, Folkehelseinstituttet, og fulgt den løpende kunnskapsutviklingen om dette internasjonalt. Som kjent, har særlig mink i våre naboland vært en bekymring således helt til det skritt at danske myndigheter beordret avliving av alle mink i landet. Covid 19 og mink burde etter Veterinærinstituttets vurdering i høyeste grad vært en del av vurderingene i utredningen. Våren 2020 visste en ikke sikkert hvorvidt SARS-CoV-2-viruset hadde et potensiale for å smitte noen av våre matproduserende husdyr, sports- og familiedyr, pelsdyr eller ville dyr i norsk natur. Det var derfor ukjent i hvilken grad viruset ville kunne gi problemer for dyrehelse og dyrevelferd. Et virus med evne til å smitte til og gi sykdom hos matproduserende dyr ville også kunne hatt svært alvorlige konsekvenser for matproduksjonen og matsikkerheten i Norge og i verden. Det var heller ikke kjent hvorvidt noen dyrearter hadde potensiale til å bli et virusreservoar for SARS-CoV-2, noe som i så fall ville kunne ha konsekvenser for smittebekjempelse og kontroll. Tidlig i mars 2020 ga derfor Veterinærinstituttet et faglig råd til Mattilsynet om at dyrepassere, bønder og røktere inntil

videre burde unngå å stille produksjonsdyr dersom de kunne være smittet med covid-19. Ikke lenge etter ga Landbruks- og matdepartementet bønder fritak fra isolasjon for å stille egne dyr. Nå i ettertid vet vi at denne beslutningen kunne medført alvorlige konsekvenser for minknæringen da det senere ble kjent at mink kunne smittes av viruset. Ved framtidige pandemier kan lignende situasjoner oppstå med andre dyrearter.

Veterinærinstituttet vurderer at det var uklare roller mellom Folkehelseinstituttet (FHI) og Veterinærinstituttet i denne tidlige fasen. FHI var svært restriktive med å anbefale samme type forsiktighet rundt kjæledyr for personer med (risiko for) smitte, og ba VI endre sine første anbefalinger som var å anbefale god hygiene og redusert kontakt mellom smittet person og kjæledyr (utfra en føre var-betraktning). Veterinærinstituttets råd var i tråd med anbefalinger fra Verdens Dyrehelseorganisasjon og også fra amerikanske Centers for Disease Control and Prevention (CDC). FHI mente at et slikt råd ville kunne bidra til frykt i samfunnet og en oppfatning av at dyr var implisert, og understreket at covid-19 er en human sykdom. Selv om enighet ble oppnådd, og det etter hvert er blitt tydelig at dyr ikke driver denne pandemien, burde dialogen og flere av vurderingene blitt gjort i fellesskap mellom kunnskapsinstitusjonene. Vi vet nå at katter kan smittes med SARs-CoV-2, men at de sjeldent blir alvorlig syke. Det positive ved at personer med covid-19 kan være sammen med sine kjæledyr i isolasjon, vurderes å oppveie ulempene. Veterinærinstituttet anser det å være instituttets mandat å gi forvaltningen og myndighetene kunnskråd om smittebekjempelse og smittevern i dyrepopulasjonene, inkludert eventuelle tiltak for å beskytte dyr fra å bli smittet av mennesker som skal ivareta dem. At Folkehelseinstituttet ville trumfe at Mattilsynet og Veterinærinstituttet ikke kunne gi råd om bruk av munnbind for minkbønder ved stell av mink - for å unngå å smitte minken - er ett eksempel på uklar rollefordeling. FHI hevdet herunder at det ikke var innenfor Veterinærinstituttets mandat å kunne gi slike råd.

I løpet av mars-april 2020 ble det gjennom dyreforsøk vist at katt og ilder kan smittes med covid-19, men ikke tilsvarende for fjørfe eller gris. Hunder så ut til å ha et lavere potensiale enn katt for å bli smittet. Det var altså ingen stor overraskelse at det fra Nederland ble meldt om smitte i minkfarmer i april. Smittepotensialet viste seg svært stort, og snart var mink i et overraskende stort antall minkfarmer i Nederland smittet med covid-19. Senere skjedde det samme i Danmark. Smitte av minkfarmer er også rapportert fra flere andre land, inklusive Sverige.

Dette tydet på at mink er svært mottakelige for viruset, og at spredningspotensialet i minkfarmer er stort med nærmere 100 prosent av dyrene smittet i løpet av få uker. Det var lite som tydet på at det fantes andre smittekilder for mink enn smittede mennesker. Før sommeren i 2020 ga Veterinærinstituttet råd til Mattilsynet og norske minkbønder om at strenge smitteverntiltak var nødvendig for å hindre smitte av norsk mink. Det ble understreket at utenlandsk arbeidskraft kunne være en mulig smittekilde, og at karantene ved innreise var viktig å overholde. Senere samme sommer ble utenlandsk arbeidskraft gitt fritak fra karantene for arbeid. Heldigvis førte ikke dette til smitte av norsk mink.

Høsten 2020 besluttet danskene å avlive all mink i minkfarmer på grunn av utbredt smitte hos mink og påvisning av mutasjoner i virus assosiert med mink. I Norge ble det besluttet etter vurderinger fra Veterinærinstituttet og Folkehelseinstituttet at godt smittevern og forsterket overvåkning i minkfarmer var tilstrekkelig inntil videre. Norsk minkproduksjon er under

avvikling og innen utgangen av 2020 var det bare seks minkfarmer igjen i Norge. Disse farmene må følges opp ut 2024 når de må avvikles.

Sannsynligheten for at mink skal smittes med SARS-CoV-2 i Norge anses å være knyttet til smittesituasjonen i samfunnet. Veterinærinstituttet og Mattilsynet mente at sannsynligheten for at norsk mink smittes vil kunne reduseres ved at de få gjenværende minkbøndene blir vaksinert. Mattilsynet ba våren 2021 om at Folkehelseinstituttet vurderer å prioritere disse seks personene for vaksinerings. Forespørselen ble avslått på bakgrunn av folkehelsehensyn. Dessverre inkluderte ikke denne vurderingen den mulige positive innvirkningen vil kunne ha og etiske aspekter for dyrehelsen og tusenvis av dyreliv. Dette viser at råd og avveininger i noen tilfeller bør gjøres i tverrfaglig fellesskap (én helse) på tvers av institusjoner, ikke av enkeltinstitusjoner alene med avgrenset faglig mandat.

Siden opprettelsen av Mattilsynet har Norge hatt en sterk matforvaltning med politisk, operativt og vitenskapelig nivå. Imidlertid bør alle være oppmerksomme på at fremtidige pandemiske virus kan komme til å påvirke BÅDE mennesker og dyrs helse. Derfor er det viktig at rolleforståelsen og samhandlingen mellom de ulike nivåene og organisasjonene blir klarlagt, slik at en kan få utnyttet all kompetanse og kapasitet i et Én-helse-perspektiv med å forutsi, forebygge, overvåke og bekjempe sykdommer som kan ramme både dyr og menneskers helse. Veterinærinstituttet har i styringsmøte med Landbruks- og matdepartementet og Nærings- og fiskeridepartementet i mai 2021 tatt opp at det vil være formålstjenlig etter vår vurdering å gjennomgå og eventuelt klargjøre roller og ansvar i matforvaltningen i lys av koronakommisjonens vurderinger.

Kommunikasjon og tillit i folket

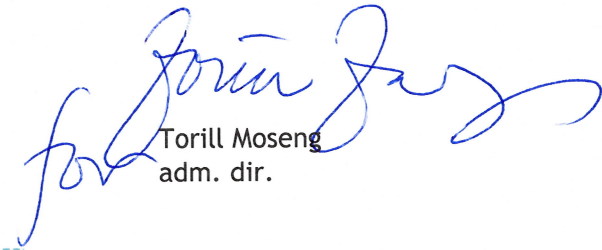
Veterinærinstituttet har under pandemien bidratt med kommunikasjonstiltak om covid-19 og dyrehelse og trygg mat på lag med våre samarbeidspartnere. Instituttet har også bistått med noen få kommunikasjonsfaglige råd til Folkehelseinstituttet. Utfra våre erfaringer støtter vi det som står i NOU 2023:16 om viktigheten av kommunikasjon og støtte til arbeidet som er gjort for å skape tillit til håndteringen og oppslutning om smittereduserende tiltak i befolkningen. Da det ikke er selvsagt at offentlige kommunikasjonsstrategier har gode målformuleringer mener vi det er på sin plass å berømme dette slik det er gjengitt i rapporten

Uklare roller og ansvarsområder mellom ulike etater er ikke kun et faglig dilemma, det vil alltid også vise seg igjen i kommunikasjonen. Det påhviler alle offentlige aktører å bidra til helhetlig og samordnet kommunikasjon. Det betyr ikke at det skal være kun én stemme eller bare ett syn, men at det bør brukes tid og ressurser på å samordnes for å skape forståelse i kommunikasjon med befolkningen. Det kan virke forvirrende særlig om råd til publikum er ulike, mens det er tillitsvekkende om en ser at det er vurderingsforskjeller og ulik vektning av ulike typer kunnskap i anbefalingene til myndighetene.

I sine drøftinger av kommunikasjon under pandemien argumenterer kommisjonen godt for at det er en demokratisk styrke og bygger tillit at det er åpenhet om ulike vurderinger og vektlegginger. Veterinærinstituttet anser det som positivt at en nå har etablert klare spilleregler mellom aktørene om at alle kunnskapsråd skal være offentlige fra et gitt tidspunkt med tydelig markering av avsender på et samordnet vis. En annen positiv utvikling er bruken av ukentlige publikumsundersøkelser og spørsmål til koronatelefon eller -chat fra publikum til å justere ordlyd i rådene og veiledningene til publikum. Også positivt er det å informere de som vil få et ekstra informasjonstrykk fra publikum (som kommuneoverleger i rapporten) noe i

forkant, slik at disse kan forberede seg noe. Veterinærinstituttet nevner dette fordi disse erfaringene som vi forstår at mer sentrale aktører i denne pandemien har gjort seg, stemmer overens med instituttets kommunikasjons erfaringer fra andre beredskaps- og krisesituasjoner. Det er erfaringer som bør inngå i framtidige planer for risiko- og beredskapskommunikasjon.

Med vennlig hilsen

A handwritten signature in blue ink, appearing to read 'Torill Moseng', is written over the typed name and title.

Torill Moseng
adm. dir.

